रुद्राष्टाध्यायी
श्रीविष्णुसहस्रनामस्तोत्रम्

प्रकाशक
बिरला संस्कृत कालेज
ललिताघाट, बनारस

राजा बलदेवदास बिरला डी० लिट्०

अथ शुक्लयजुर्वेदीय—

रुद्राष्टाध्यायी प्रारम्भः ।

श्रीगणेशाय नमः ॥ आचम्य प्राणानायम्य संकल्पः देशकालौ संकीर्त्य अद्य पूर्वोच्चारितैवंगुणविशेषणविशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ ममात्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं धर्मार्थकाममोक्षसिद्धिद्वारा सर्वव्याधिनिरासपूर्वकं सर्वाभीष्टसिद्ध्यर्थं श्रीभवानीशङ्करदेवताप्रीत्यर्थं च रुद्रैकादशिन्या (सकृदावर्तनेन वा) अमुकद्रव्येण रुद्राभिषेकमहं करिष्ये । तदङ्गतया विहितान् शरीरशुद्ध्यर्थं लघुषडङ्गन्यासांश्च करिष्ये । मनोजूतिरिति मन्त्रस्य बृहस्पतिर्ऋषिः बृहतीछन्दः बृहस्पति-

देवता हृदयन्यासे जपे विनियोगः । ॐ मनो जूतिर्ज्जुषतामाज्ज्यस्य बृहस्पतिर्य्यज्ञमिमन्तनोत्वरिष्टं य्यज्ञꣳ समिमन्दधातु ॥ विश्वे देवास ऽइह मादयन्तामो३म्प्रतिष्ठ ॥ ॐ हृदयाय नमः ॥ १ ॥ अबोध्यग्निरिति मन्त्रस्य बुधगविष्ठिरावृषी त्रिष्टुप् छन्दः अग्निर्देवता शिरोन्यासे जपे विनियोगः ॥ ॐ अबोध्यग्निः समिधा जनानाम्प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् । यह्वा ऽइव प्रवयामुज्जिहानाः प्रभानवः सिस्रते नाकमच्छं ॥ ॐ शिरसे स्वाहा ॥ २ ॥ मूर्द्धानमिति मन्त्रस्य भरद्वाज ऋषिः त्रिष्टुप् छन्दः अग्निर्देवता शिखान्यासे जपे विनियोगः ॥ ॐ मूर्द्धानन्दिवोऽअरतिम्पृथिव्या वैश्वानरमृतऽ आजातमग्निम् ॥ कविꣳ सम्राजमतिथिञ्जनानामासन्नापात्रञ्जनयन्त देवाः ॥ ॐ शिखायै वषट् ॥ ३ ॥ मर्म्माणि त इति मन्त्रस्य अप्रतिरथ ऋषिर्विराट् छन्दः मर्म्माणि देवता कवचन्यासे

जपे विनियोगः ॥ ॐ मर्म्माणि ते वर्म्मणा-
च्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानुंवस्ताम् ॥
उरोर्व्वरो यो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तन्त्वानुदेवा
मदन्तु ॥ ॐ कवचाय हुम् ॥ ४ ॥ विश्वतश्च-
क्षुरिति मन्त्रस्य विश्वकर्मा भौवन ऋषिः त्रिष्टुप्
छन्दः विश्वकर्मा देवता नेत्रन्यासे जपे विनि-
योगः ॥ ॐ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो
विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ॥ सम्बाहु-
भ्यान्धमति सम्पतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देवऽ
एकः ॥ ॐ नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ५ ॥ मान-
स्तोक इति मन्त्रस्य परमेष्ठी ऋषिः जगती
छन्दः एको रुद्रो देवता अस्त्रन्यासे जपे विनि-
योगः ॥ ॐ मानस्तोके तनये मा नऽ आयुषि मा-
नो गोषु मा नोऽअश्वेषु रीरिषः ॥ मा नो वी-
रान्रुद्र भामिनो वधीर्हविष्मन्तः सदमित्त्वा
हवामहे ॥ ॐ अस्त्राय फट् ॥ ६ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ हरिः ॐ ॥ गणानां-

न्त्वा गणपतिꣳ हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपतिꣳ हवामहे निधीनान्त्वा निधिपतिꣳ हवामहे व्वसो मम ॥ आहमजानि गर्ब्भधमा त्वमजासि गर्ब्भधम् ॥ १ ॥ गायत्रीत्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह ॥ बृहत्युष्णिहा ककुप्सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ २ ॥ द्विपदा याश्चतुष्पदास्त्रिपदा याश्च षट्पदाः ॥ विच्छन्दा याश्च सच्छन्दाः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥३॥ सहस्तोमाः सहछन्दस ऽआवृतः सहप्प्रमा ऽऋषयः सप्तदैव्याः ॥ पूर्व्वेषाम्पन्थामनुदृश्य धीरा ऽअन्वालेभिरे रथ्यो न रश्मीन् ॥ ४ ॥ ॐ यज्जाग्ग्रतो दूरमुदैति दैवन्तदु सुप्तस्य तथैवैति ॥ दूरङ्गमञ्ज्योतिषाञ्ज्योतिरेकन्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ५ ॥ येन कर्म्माण्यपसो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः ॥ यदपूर्व्वं यक्षमन्तः प्रजानान्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥६॥ यत्प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योति-

रुन्तरमृतंम्प्रजासु॥ यस्मान्नऽऋते किञ्च न कर्म्म क्रियते तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥७॥ येनेदम्भूतम्भुवनम्भविष्यत्परिगृहीतममृतेन सर्व्वम् ॥ येन यज्ञस्तायते सप्तहोता तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ८ ॥ यस्मिन्नृचः साम यजूंषि यस्मिन्प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाराः॥ यस्मिंश्चित्तः सर्व्वमोतम्प्रजानान्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ९ ॥ सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयतेभीशुभिर्व्वाजिनऽइव ॥ हृत्प्रतिष्ठंयदजिरञ्जविष्ठन्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ १० ॥ इति रुद्रे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

हरिः ॐ ॥ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ सभूमिः सर्व्वतस्पृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरुषऽएवेदः सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ॥ उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥ एतावानस्य महिमातो ज्ज्याः-

याँश्च पूरुषः ॥ पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः ॥ ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥ ततो विराडजायत विराजो अधि पूरुषः ॥ स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ ५ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतम्पृषदाज्यम् ॥ पशूँस्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये ॥ ६ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ॥ छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ७ ॥ तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः ॥ गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ ८ ॥ तं यज्ञम्बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषञ्जातमग्रतः ॥ तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥ ९ ॥ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ॥ मुखङ्किमस्यासीत्किम्बाहू किमूरू पादा उच्च्येते ॥ १० ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ॥ ऊरू

तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्याᳬं शूद्रो ऽअजायत॥ ११॥ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो ऽअजायत ॥ श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत॥ १२॥ नाभ्या ऽआसीदन्तरिक्षᳬ शीर्ष्णो द्यौः समवर्त्तत ॥ पद्भ्याम्भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ२ ऽअकल्पयन् ॥ १३ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ॥ वसन्तोऽस्यासीदाज्यङ्ग्रीष्मऽइद्ध्मः शरद्धविः ॥ १४ ॥ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ॥ देवा यद्यज्ञन्तन्वाना ऽअबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥ १५॥ यज्ञेनयज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्म्माणि प्रथमान्यासन् ॥ ते ह नाकम्महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ अद्भ्यः सम्भृतः पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्म्मणः समवर्त्तताग्ग्रे ॥ तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति तन्मर्त्यस्य देवत्वमाजानमग्ग्रे ॥ १७ ॥ वेदाहमेतम्पुरुषम्महान्तमादित्यवर्णन्तमसः परस्तात् ॥ तमेव विदित्वाति

मृत्युमेति नान्न्यः पन्था व्विद्यतेयनाय ॥१८॥
प्रजापतिश्चरति गर्ब्भे ऽअन्तरजायमानो वहुधा
व्विजायते ॥ तस्य योनिम्परिपश्यन्ति धीरास्त-
स्मिन्ह तस्थुर्ब्भुवनानि व्विश्वा ॥ १९ ॥ यो
देवेब्भ्य ऽआतपति यो देवानाम्पुरोहितः ॥ पूर्व्वो
यो देवेब्भ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मये ॥ २० ॥
रुचम्ब्राह्मञ्जनयन्तो देवा ऽअग्ग्रे तदब्रुवन् ॥ यस्त्वै-
वम्ब्राह्मणो व्विद्यात्तस्य देवा ऽअसन्न्वशे ॥ २१ ॥
श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे
नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्व्यात्तम् ॥ इष्णन्निषा-
णामुम्म ऽइषाण सर्व्वलोकम्म ऽइषाण ॥२२॥
इति रुद्रे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

हरिः ॐ ॥ आशुः शिशानो व्वृषभो न
भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् ॥ सङ्क्रन्दनो-
निमिषऽएकवीरः शतꣳसेनाऽ अजयत्साकमिन्द्रः
॥१॥ सङ्क्रन्दनेनानिमिषेण जिष्ष्णुना युत्कारेण
दुश्च्यवनेन धृष्णुना ॥ तदिन्द्रेण जयत तत्सह-

द्धं स्युधो नरऽइषुंहस्तेन व्वृष्णा ॥२॥ सऽइषुं-
हस्तैः सनिंषङ्गिभिर्व्वशी सᳬस्रष्टा सयुधऽइन्द्रो
गणेन ॥ सᳬसृष्टजित्सोमपावाहुशर्द्ध्युग्रधन्न्वा-
प्रतिंहिताभिरस्ता ॥ ३ ॥ बृहस्पते परिंदीया
रथेन रक्षोहामित्राँ२॥ऽ अप बाधमानः ॥
प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयंन्नस्माकंमेद्ध्य-
विता रथानाम् ॥ ४ ॥ बलविज्ञाय स्थविरः
प्रवीरः सहंस्वान्न्वाजी सहंमान ऽउग्रः ॥
अभिवीरोऽअभिसंत्त्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा
तिष्ठ गोवित् ॥५॥ गोत्रभिदंङ्गोविदं व्वज्रंबाहुं-
जयंन्तमज्ज्मं प्रमृणन्तमोजंसा ॥ इमᳬ संजा-
ताऽअनुंवीरयद्ध्वमिन्द्रᳬ सखायोऽअनु सᳬरंभद्ध्वम्
॥ ६ ॥ अभि गोत्राणि सहंसा गाहंमानो दयो
व्वीरः शतमंन्न्युरिन्द्रः ॥ दुश्च्यवनः पृतनाषाड-
युद्ध्योऽस्माकᳬ सेनाऽअवतु प्रयुत्सु ॥ ७ ॥
इन्द्रंऽआसान्नेता बृहस्पतिर्द्दक्षिणा यज्ञः पुरऽएंतु
सोमः ॥ देवसेनानामभिभञ्जतीनाञ्जयंन्ती-

नाम्मरुतौयन्त्वग्ग्रम् ॥ ८ ॥ इन्द्रस्य व्वृष्णो व्व-
रुणस्य राज्ञऽ आदित्यानाम्मरुताᳬशर्द्धऽउग्ग्रम् ॥
महामनसाम्भुवनच्च्यवानाङ्घोषो देवानाञ्जयं-
तामुदस्थात् ॥ ९ ॥ उद्धर्षय मघवन्नायुधा-
न्युत्सत्वनाम्मामकानाम्मनाᳬसि ॥ उद्वृत्र-
हन्न्वाजिनां व्वाजिनान्न्युद्रथानाञ्जयतां व्यन्तु
घोषाः ॥ १० ॥ अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजे-
ष्व्वस्माकं य्याऽ इषवस्ता जयन्तु ॥ अस्माकं व्वी-
राऽ उत्तरे भवन्त्वस्माँ२॥ऽउ देवाऽ अवता हवेषु
॥११॥ अमीषाञ्चित्तम्प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गा-
न्न्यप्प्वे परेहि ॥ अभिप्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैर-
न्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥ १२ ॥ अवसृष्टा
परापत शरव्ये ब्रह्मसᳬशिते ॥ गच्छामित्रा-
न्प्रपद्यस्व मामीषाङ्कञ्चनोच्छिषः ॥ १३ ॥ प्रेता
जयता नर ऽइन्द्रो वः शर्म्म यच्छतु ॥ उग्ग्रा वः
सन्तु बाहवोऽनाधृष्ष्या यथासथ ॥ १४ ॥ असौ
या सेना मरुतः परेषामभ्येति नऽओजसा स्प्प

दृद्धमाना ॥ ताङ्ग्रहत तमसापव्रतेन यथामीऽअ-
न्न्योऽअन्न्यन्न जानन् ॥१५॥ यत्र वाणाः सम्प-
तन्ति कुमारा विशिखाऽइव ॥ तन्नऽइन्द्रो बृहस्प-
तिरदितिः शर्म्म यच्छतु विश्वाहा शर्म्म यच्छतु
॥१६॥ मर्म्माणि ते व्वर्म्मणाच्छादयामि सोम-
स्त्वा राजामृतेनानुवस्ताम् ॥ उरोर्व्वरीयो व्वरुण
स्ते कृणोतु जयन्तन्त्वानु देवा मदन्तु ॥ १७ ॥
इति रुद्रे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

हरिः ॐ ॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्म्यम्म-
द्ध्वायुर्द्दधद्यज्ञपतावविह्रुतम् ॥ व्वातजूतो यो
ऽअभिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोष पुरुधा व्विराजति
॥ १ ॥ उदुत्त्यञ्जातवेदसन्देवं व्वहन्ति केतवः ॥
दृशे व्विश्वाय सूर्य्यम् ॥२॥ येना पावक चक्षसा
भुरण्यन्तञ्जनाँ२॥ ऽअनु ॥ त्वं व्वरुण पश्यसि॥३॥
दैव्व्या वद्ध्वर्य्यूऽआगतः रथेन सूर्य्यत्वचा ॥ मद्ध्वा-
यज्ञः समञ्जाथे ॥ तम्प्रत्क्नथाऽयं व्वेनश्चित्र-
न्देवानाम् ॥ ४ ॥ तम्प्रत्क्नथा पूर्व्वथा व्विश्व-

थेमथा ज्ज्येष्ठतातिम्बर्हिषद्ᳬ स्वर्व्विदम् ॥ प्रतीचीनं व्वृजनन्दोहसे धुनिमाशुञ्जयंन्तमनु यासु व्वर्द्धसे ॥ ५ ॥ अयं व्वेनश्चोदयत्पृश्निगर्ब्भा ज्ज्योतिर्ज्जरायु रजसो व्विमाने॥ इममपाᳬसंङ्गमे सूर्य्यस्य शिशुन्न व्विप्प्रा मतिभी रिहन्ति ॥ ६ ॥ चित्रन्देवानामुदगादनीकञ्चक्षुर्म्मित्रस्य व्वरुणस्याग्नेः॥ आ प्प्रा द्यावापृथिवी ऽअन्तरिक्षᳬसूर्य्य ऽआत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥७॥ आ नऽ इडाभिर्व्विदथे सुशस्ति व्विश्वानरः सविता देवऽएतु ॥ अपि यथा युवानो मत्सथानो व्विश्वञ्जगदभिपित्वे मनीषा ॥ ८ ॥ यदद्य कच्च व्वृत्रहन्नुदगाऽअभि सूर्य्य ॥ सर्व्वन्तदिन्द्र ते व्वशे ॥ ९ ॥ तरणिर्व्विश्वदर्शतोज्ज्योतिष्कृदसि सूर्य्य ॥ व्विश्वमाभासि रोचनम् ॥ १० ॥ तत्सूर्य्यस्य देवत्वन्तन्महित्वम्मद्ध्या कर्त्तोर्व्वितत्तᳬ सञ्जभार ॥ यदेदयुक्त्त हरितः सधस्थादाद्रात्री व्वासस्तनुते सिमस्मै ॥ ११ ॥ तन्मित्रस्य व्वरु-

णस्याभिचक्षे. सूर्य्यो रूपङ्कृणुते द्योरुपस्थे ॥
अनन्तमन्न्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्न्यद्धरितः
सम्भरन्ति ॥ १२ ॥ वण्महाँ२॥ ऽअसि सूर्य्य
वडादित्यमहाँ२॥ ऽऽअसि ॥ महस्ते सतो महि-
मापनस्य तेद्धा देव महाँ २॥ ऽअसि ॥ १३ ॥
वट् सूर्य्य श्रवसा महाँ२॥ऽअसि सत्रा देव
महाँ२॥अंसि ॥ मह्वा देवानामसुर्य्यः पुरोहितो
विभुज्ज्योतिरदाभ्यम् ॥ १४ ॥ श्रायन्तऽइव
सूर्य्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ॥ व्वसूनि जाते जन-
मानऽओजसा प्रतिभागन्न दीधिम ॥ १५ ॥
अद्या देवाऽउदिता सूर्य्यस्य निरꣳहसः पिपृता
निरवद्यात ॥ तन्नो मित्रो व्वरुणो मामहन्ता-
मदितिः सिन्धुः पृथिवी ऽउत द्यौः ॥१६॥ आ
कृष्णेन रजसा व्वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतम्मर्त्यञ्च॥
हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि
पश्यन् ॥१७॥ इति रुद्रे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥
हरिः ॐ ॥ नमस्ते रुद्र मन्यवऽउतो त

ऽइषवे नमः ॥ बाहुभ्यामुत ते नमः ॥१॥ या तेऽ
रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी ॥ तया नस्तन्व
न्वा शन्तमया गिरिशन्ताभिचाकशीहि ॥ २ ॥या
यामिषुङ्गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे ॥ शिवाङ्गिरित्र
रित्र ताङ्कुरु मा हिᳬसीः पुरुषञ्जगत् ॥ ३ ॥शि
शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि ॥ यथा
नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मᳬ सुमना ऽअसत् ॥ ४ ॥
अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् ॥
अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्योऽध
राचीः परासुव ॥ ५ ॥ असौ यस्ताम्रोऽअरुण
ऽउत बभ्रुः सुमङ्गलः ॥ ये चैनᳬ रुद्राऽअभितो
दिक्षु श्रिताः सहस्रशो वैषाᳬ हेडऽईमहे ॥६॥
असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः ॥ उतै-
नङ्गोपाऽअदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्यः स दृष्टो मृडया-
ति नः ॥७॥ नमोऽस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय
मीढुषे ॥ अथो ये ऽअस्य सत्वानो हन्तेभ्योकर
न्नमः ॥ ८ ॥ प्रमुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरात्न्यो-

तैज्यमि ॥ याश्चं ते हस्तऽइषवः परा ता भगवो
तवप ॥९॥ विज्यन्धनुः कपर्दिनो विशल्यो-
बाणवाँ२॥ ऽउत ॥ अनेशन्नस्य याऽइषवऽआ-
भुरस्य निषङ्गधिः ॥ १० ॥ याते हेतिर्म्मीढु-
ष्टम हस्ते बभूव ते धनुः ॥ तयास्म्मान्विश्श्व-
थात्वमयक्ष्मया परि भुज ॥११॥ परि ते धन्व-
नो हेतिरस्म्मान्वृणक्तु विश्श्वतः ॥ अथो यऽइषु-
धिस्तवारेऽअस्म्मन्निधेहि तम् ॥१२॥ अवतत्य धनु-
ष्ट्व सहस्राक्ष शतेषुधे ॥ निशीर्य्य शल्ल्यानाम्मुखा
शिवो नः सुमना भव ॥ १३ ॥ नमस्तऽआयुधा-
यानातताय धृष्ण्णवे ॥ उभाभ्यामुत ते नमो
बाहुभ्यान्तव धन्वने ॥१४॥ मा नो महान्तमु-
मा नोऽअर्भकम्मा नऽउक्षन्तमुत मा नऽउक्षि-
तम् ॥ मा नो वधीः पितरम्मोत मातरम्मा नः
प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः ॥ १५ ॥ मानस्तोके
तनये मा नऽआयुषि मा नो गोषु मा नो
अश्वेषु रीरिषः ॥ मा नो वीरान्रुद्र भामिनो

त्वधीहिविष्मन्तः सदुमित्त्वा हवामहे ॥ १६ ॥
नमो हिरण्यबाहवे । सेनान्ये दिशाञ्चपतये
नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनाम्प-
तये नमो नमः शष्पिञ्जराय त्विषीमते पथी-
नाम्पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टा-
नाम्पतये नमो नमो बभ्लुशाय ॥ १७ ॥ नमो
बभ्लुशाय । व्याधिनेन्नानाम्पतये नमो नमो
भवस्य हेत्यै जगताम्पतये नमो नमो रुद्रायात-
तायिने क्षेत्राणाम्पतये नमो नमः सूतायाहन्त्यै
वनानाम्पतये नमो नमो रोहिताय ॥ १८ ॥
नमो रोहिताय । स्थपतये वृक्षाणाम्पतये नमो
नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनाम्पतये
नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणाम्पतये
नमो नम ऽउच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीना-
म्पतये नमो नमः कृत्स्नाय तया ॥ १९ ॥
नमः कृत्स्नायतया । धावते सत्त्वनाम्पतये
नमो नमः सहमानाय निव्याधिन ऽआव्या-

धिनी'नाम्पतये नमो नमो निषङ्गिणें ककुभाय स्तेनानाम्पतये नमो नमों निचेरवें परिचरायाऽरण्यानाम्पतये नमो नमो व्वञ्चते ॥२०॥ नमो व्वञ्चते । परिवञ्चते स्तायूनाम्पतये नमो नमों निषङ्गिणे ऽ इषुधिमते तस्कराणाम्पतये नमो नमः स्रकायिभ्यो जिघांसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो नमों सिमद्भ्यो नक्तञ्चरद्भ्यो विकृन्तानाम्पतये नमः॥२१॥ नमऽ उष्णीषिणें । गिरिचराय कुलुञ्चानाम्पतये नमो नमऽ इषुमद्भ्यो धन्वायिभ्यश्च वो नमो नमऽ आतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नमऽआयच्छद्भ्योऽस्यद्भ्यश्च वो नमो नमों विसृजद्भ्यः ॥२२॥ नमों विसृजद्भ्यो । विध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमः शयानेभ्यऽ आसीनेभ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः ॥२३॥ नमः सभाभ्यः

सभापतिभ्यश्च वो नमो नमोऽश्वेभ्योऽश्व-
पतिभ्यश्च वो नमो नमऽआव्याधिनीभ्यो-
विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नमऽ उगणा-
भ्यस्तृꣳहतीभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यः
॥२४॥ नमो गणेभ्यो । गणपतिभ्यश्च वो
नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो
नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो
नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो
नमः सेनाभ्यः ॥२५॥ नमः सेनाभ्यः । सेनानि-
भ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽ अरथेभ्यश्च
वो नमो नमः क्षत्तृभ्यः सङ्ग्रहीतृभ्यश्च वो
नमो नमो महद्भ्योऽ अर्भकेभ्यश्च वो नमः
॥२६॥ नमस्तक्षभ्यो । रथकारेभ्यश्च वो
नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मारेभ्यश्च वो
नमो नमो निषादेभ्यः पुञ्जिष्टेभ्यश्च वो नमो
नमः श्वनिभ्यो मृगयुभ्यश्च वो नमो नमः
श्वभ्यः ॥ २७ ॥ नमः श्वभ्यः श्वप-

तिभ्यश्च वो नमो नमो भवाय च रुद्राय
च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नील-
ग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने
॥ २८ ॥ नमः कपर्दिने । च व्युप्तकेशाय
च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो
गिरिशयाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्ट-
माय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय ॥ २९ ॥ नमो
ह्रस्वाय । च वामनाय च नमो बृहते च
वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च सवृधे च नमो-
ऽग्र्याय च प्रथमाय च नमऽ आशवे ॥ ३० ॥
नमऽ आशवे । चाजिराय च नमः शीघ्र्याय
च शीभ्याय च नमऽ ऊर्म्याय चावस्वन्याय
च नमो नादेयाय च द्वीप्याय च ॥ ३१ ॥
नमो ज्येष्ठाय । च कनिष्ठाय च नमः
पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय
चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्न्या
च नमः सोभ्याय ॥ ३२ ॥ नमः सोभ्याय ।

च प्प्रतिसर्घ्याय च नमो याम्म्याय च क्षेम्म्याय च नमः श्लोक्क्याय चावसान्याय च नम॑ऽ उर्व्वर्घ्याय च खल्ल्याय च नमो व्वन्न्याय ॥ ३३ ॥ नमो व्वन्न्याय । च कक्क्ष्याय च नमः श्रवाय च प्प्रतिश्श्रवाय च नम॑ऽ आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभेदिने च नमो बिल्मिने ॥ ३४ ॥ नमो बिल्मिने । च कवचिने च नमो वर्म्मिणे च व्वरूथिने च नमः श्श्रुताय च श्श्रुतसेनाय च नमो दुन्दुब्भ्याय चाहनन्न्याय च नमो धृष्णवे ॥३५॥ नमो धृष्णवे । च प्प्रमृशाय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च ॥३६॥ नमः स्रुत्याय । च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्प्याय च नमः कुल्ल्याय च सरस्याय च नमो नादेयाय च व्वैशन्ताय च नमः कूप्प्याय

॥ ३७ ॥ नमः कूप्याय । चावट्याय च नमो
वीद्ध्र्याय चातप्याय च नमो मेघ्याय च
विद्युत्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च
नमो वात्याय ॥ ३८ ॥ नमो वात्याय ।
च रेष्म्याय च नमो वास्तव्याय च
वास्तुपाय च नमः सोमाय च रुद्राय च
नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः शङ्गवे ॥ ३९ ॥
नमः शङ्गवे । च पशुपतये च नमऽ उग्राय
च भीमाय च नमोऽग्रेवधाय च दूरेवधाय च
नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो
हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय ॥ ४० ॥ नमः
शम्भवाय । च मयोभवाय च नमः शङ्कराय
च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय
च ॥ ४१ ॥ नमः पार्याय । चावार्याय च
नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमस्तीर्थ्याय
च कूल्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय
च नमः सिकत्याय ॥ ४२ ॥ नमः सिक-

त्याय। च प्रवाह्याय च नमः किꣳशिलाय च
क्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च
नमऽ इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमो
व्रज्याय ॥ ४३ ॥ नमो व्रज्याय । च
गोष्ठ्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च
नमो हृदय्याय च निवेष्प्याय च नमः काट्याय
च गह्वरेष्ठाय च नमः शुष्क्याय ॥ ४४ ॥
नमः शुष्क्याय । च हरित्याय च नमः
पाꣳसव्याय च रजस्याय च नमो लोप्याय
चोलप्याय च नमऽ ऊर्व्याय च सूर्व्याय च
नमः पर्णाय ॥ ४५ ॥ नमः पर्णाय । च पर्णशदाय
च नमऽ उद्गुरमाणाय चाभिघ्नते च नमऽ आ-
खिदते च प्रखिदते च नमऽ इषुकृद्भ्यो धनु-
ष्कृद्भ्यश्च वो नमो नमो वः किरिकेभ्यो
देवानाꣳ हृदयेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो
विक्षिणत्केभ्यो नमऽ आनिर्हतेभ्यः ॥ ४६ ॥
द्रापे ऽअन्धसस्पते दरिद्र नीललोहित ।

आसाम्प्रजानामेषाम्पशूनाम्माभेर्म्मारोङ्मो चं नः किञ्चनाममत् ॥४७॥ इमा रुद्राय । तवसे कपर्द्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मतीः ॥ यथा शमसद्द्विपदे चतुष्पदे व्विश्वम्पुष्टङ्ग्रामेऽ अस्मिन्ननातुरम् ॥ ४८ ॥ या ते । रुद्र शिवा तनूः शिवा व्विश्वाहा भेषजी । शिवा रुतस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे ॥ ४९ ॥ परि नो रुद्रस्य हेतिर्व्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्म्मतिरघायोः ॥ अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृड ॥ ५० ॥ मीढुष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव ॥ परमे व्वृक्षऽ आयुधन्निधाय कृत्तिं व्वसानऽ आ चर पिनाकम्बिभ्रदा गहि ॥ ५१ ॥ विकिरिद्र विलोहित नमस्तेऽ अस्तु भगवः । यास्ते सहस्रं हेतयोन्न्यमस्मन्नि वपन्तु ताः ॥ ५२ ॥ सहस्राणि सहस्रशो बाह्वोस्तव हेतयः ॥ तासामीशानो भगवः पराचीना

मुखा कृधि ॥ ५३ ॥ असंख्याता सहस्राणि ये रुद्राऽ अधि भूम्याम् ॥ तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि ॥ ५४ ॥ अस्मिन्महत्यर्णवेन्तरिक्षे भवाऽ अधि ॥ तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि ॥ ५५ ॥ नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवᳬं रुद्राऽ उपश्रिताः ॥ तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि ॥ ५६ ॥ नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वाऽ अधः क्षमाचराः ॥ तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि ॥ ५७ ॥ ये वृक्षेषु शष्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः । तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि ॥ ५८ ॥ ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः ॥ तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि ॥५९॥ ये पथाम्पथिरक्षयऽ ऐलबृदा आयुर्युधः तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि ॥ ६० ॥ ये तीर्थानि । प्र चरन्ति सृकाहस्ता निषङ्गिणः ॥

तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्न्वानि तन्न्मसि ॥६१॥
येन्नेषु । व्वि विद्ध्यन्ति पात्त्रेषु पिबतो जनान् ॥
तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्न्वानि तन्न्मसि॥६२॥
यऽ एतावन्तश्च भूयाᳬंसश्च दिशो रुद्द्रा
व्वितस्थिरे ॥ तेषाᳬं सहस्रयोजनेव धन्न्वानि
तन्न्मसि॥६३॥ नमोस्तु रुद्द्रेब्भ्यो ये द्दिवि येषां
व्वर्षमिषवः ॥ तेब्भ्यो दश प्प्राचीर्द्दश दक्षिणा
दश प्प्रतीची र्द्दशोदीचीर्द्दशोर्द्ध्वाः ॥ तेब्भ्यो
नमोऽ अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्द्विष्
ष्मो यश्चनो द्वेष्टि तमेषाञ्जम्भे दद्ध्मः ॥६४॥
नमोस्तु । रुद्द्रेब्भ्योयेन्तरिक्षे येषां व्वातऽ इषवः॥
तेब्भ्यो दश प्प्राचीर्द्दश दक्षिणा दश प्प्रतीची-
र्द्दशोदीचीर्द्दशोर्द्ध्वाः ॥ तेब्भ्यो नमोऽ अस्तु ते
नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्द्विष्ष्मो यश्च नो
द्द्वेष्टि तमेषाञ्जम्भे दद्ध्मः ॥ ६५ ॥ नमोस्तु ।
रुद्द्रेब्भ्यो ये पृथिव्व्यां येषामन्नमिषवः ॥
तेब्भ्यो दश प्प्राचीर्द्दश दक्षिणा दश प्प्रतीचीर्द्द-

शोदी चीईशोद्धाः ॥ तेभ्यो नमोऽ अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्विष्मो यश्चं नो द्वेष्टि तमैषाञ्जम्भै दद्ध्मः ॥ ६६ ॥

इति रुद्रे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

हरिः+ॐ वयः सोम व्व्रते तव मनंस्तनूषु बिभ्रतः ॥ प्रजावंन्तः सचेमहि ॥१॥ एष ते । रुद्र भागः सह स्वस्राम्बिंकया तञ्जुषस्व स्वाहैष ते रुद्र भागऽ आखुस्ते पशुः ॥ २ ॥ अव रुद्रमंदीमह्यव देवन्त्र्यंम्बकम् ॥ यथा नो वस्यं-सस्करद्यथा नः श्रेयंसस्करद्यथा नो व्व्यवसा-ययात् ॥ ३ ॥ भेषजमंसि भेषजङ्गवेश्वाय पुरुषाय भेषजम् । सुखम्मेषाय मेष्यै ॥ ४ ॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिम्पतिवेदनम् ॥ उर्वा-रुकमिव बन्धनादितो मुक्षीय मामुतः ॥ ५ ॥ एतत्ते । रुद्रावसन्तेन परो मूजवतोतीहि ॥

अवंततधन्न्वा पिनाकावसः कृत्तिवासा ऽअहिंऽ-
सन्नः शिवोतीहि ॥ ६ ॥ त्र्यायुषञ्जमदंग्नेः
कश्यपंस्य त्र्यायुषम् ॥ यद्देवेषुं त्र्यायुषन्तन्नोऽ
अस्तु त्र्यायुषम् ॥ ७ ॥ शिवो नामासि स्वधि-
तिस्ते पिता नमंस्तेऽ अस्तु मा मा हिंऽसीः ॥
निर्वर्त्तयाम्म्यायुषेन्नाद्द्याय प्प्रजननाय रायस्पोषाय
सुप्प्रजास्त्वायं सुवीर्य्याय ॥ ८ ॥

इति रुद्रे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

हरिः ॐ ॥ उग्रश्चं । भीमश्च
ध्वान्तश्च धुनिश्च ॥ सासह्वांश्चाभियुग्वा
चं विक्षिपः स्वाहा ॥ १ ॥ अग्निंऽ हृदये-
नाशनिंऽ हृदयाग्ग्रेणं पशुपतिंकृत्स्नहृदयेन
भवं यक्ना ॥ शर्व्वम्मतंस्नाभ्यामीशानम्म-
न्न्युना महादेवमंन्तः पर्शव्व्येनोग्ग्रन्देवं
व्वंनिष्ठुना व्वसिष्ठहनुः शिङ्गीनि कोश्या-
भ्याम् ॥ २ ॥ उग्ग्रँल्लोहितेन । मित्रंऽ
सौव्व्रंत्येन रुद्द्रन्दौव्व्रंत्येनेन्द्रंम्प्प्रक्कीडेनं मरुतो

बलेन सादृध्यान् प्रमुदा ॥ भवस्य कण्ठ्यः रुद्रस्यान्तः पार्श्व्यम्महादेवस्य यकृच्छर्वस्य वनिष्ठुः पशुपतेः पुरीतत् ॥ ३ ॥ लोमभ्यः स्वाहा लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा लोहिताय स्वाहा मेदोभ्यः स्वाहा मेदोभ्यः स्वाहा माᳬसेभ्यः स्वाहा माᳬसेभ्यः स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा ॥ रेतसे स्वाहा पायवे स्वाहा ॥ ४ ॥ आयासाय स्वाहा । प्रायासाय स्वाहा संयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहा ॥ शुचे स्वाहा शोचते स्वाहा शोचमानाय स्वाहा शोकाय स्वाहा ॥ ५ ॥ तपसे स्वाहा । तप्यते स्वाहा तप्यमानाय स्वाहा तप्ताय स्वाहा घर्म्माय स्वाहा ॥ निष्कृत्यै स्वाहा प्रायश्चित्त्यै स्वाहा भेषजाय स्वाहा ॥ ६ ॥ यमाय स्वाहान्तकाय

स्वाहा॑ मृ॒त्यवे॒ स्वाहा॑ ॥ ब्रह्म॑णे॒ स्वाहा॑ ब्रह्महृ॒त्यायै॒ स्वाहा॒ विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यः॒ स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ᳬ स्वाहा॑ ॥ ७ ॥

इति रुद्रे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

हरिः ॐ ॥ वाज॑श्च मे प्रस॒वश्च॑ मे॒ प्रय॑तिश्च मे॒ प्रसि॑तिश्च मे धी॒तिश्च॑ मे॒ क्रतु॑श्च मे॒ स्वर॑श्च मे॒ श्लोक॑श्च मे श्र॒वश्च॑ मे॒ श्रुति॑श्च मे॒ ज्योति॑श्च मे॒ स्व॒श्च मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम् ॥ १ ॥ प्रा॒णश्च॑ मे ऽपा॒नश्च॑ मे व्या॒नश्च॒ मेऽसु॑श्च मे चि॒त्तं च॑ मऽ आधी॑तं च मे॒ वाक्च॑ मे॒ मन॑श्च मे॒ चक्षु॑श्च मे॒ श्रोत्रं॑ च मे॒ दक्ष॑श्च मे॒ बलं॑ च मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम् ॥ २ ॥ ओज॑श्च मे॒ सह॑श्च मऽ आ॒त्मा च॑ मे त॒नूश्च॑ मे॒ शर्म॑ च मे॒ वर्म॑ च॒ मेऽङ्गा॑नि च॒ मेऽस्थी॑नि च मे॒ परू॑ᳬषि च मे॒ शरी॑राणि च मऽ आयु॑श्च मे ज॒रा च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम् ॥ ३ ॥

ज्ज्यैष्ठ्यंञ्च । मु ऽआधिपत्यञ्च मे मुन्न्युश्च्चं मे भामंश्च्च मे मंश्च्च मेम्भंश्च्च मे जेमा चं मे महिमा चं मे व्वरिमा चं मे प्प्रथिमा चं मे व्वर्षिमा चं मे द्रुाघिमा चं मे व्वृद्धञ्चं मे व्वृद्धिश्च मे युज्ञेनं कल्प्पन्ताम् ॥ ४ ॥ (न०) सुत्यञ्चं । मे श्श्रुद्धा चं मे जगंच्च मे धनंञ्च मे व्विश्श्वंञ्च मे महंश्च्च मे क्क्रीडा चं मे मोदंश्च्च मे जातञ्चं मे जनिष्ष्यमाणं ञ्च मे सूक्तञ्चं मे सुकृतञ्चं मे युज्ञेनं कल्प्पन्ताम् ॥ ५ ॥ ऋतञ्चं । मेमृतंञ्च मे युक्ष्मञ्च मेनांमयच्च मे जीवातुंश्च्च मे दीर्घायुत्वञ्चं मेनमित्रञ्च मेभंयञ्च मे सुखञ्चं मे शयंनञ्च मे सूषाश्च्चं मे सुदिनंञ्च मे युज्ञेनं कल्प्पन्ताम् ॥ ६ ॥ युन्ता चं । मे धुर्त्ता चं मे क्षेमंश्च्च मे धृतिंश्च्च मे व्विश्श्वंञ्च मे महंश्च्च मे संविच्चं मे ज्ञात्रंञ्च मे सूश्च्चं मे प्प्रसूश्च्चं मे सीरंञ्च मे लयंश्च्च मे युज्ञेनं

कल्पन्ताम् ॥७॥ शञ्च मे मयश्च मे प्रियञ्च मेनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भगश्च मे द्रविणञ्च मे भद्रञ्च मे श्रेयश्च मे वसीयश्च मे यशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ८ ॥ (न०) ऊर्क्च । मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतञ्च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रञ्च म ऽ औद्भिद्यञ्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ९ ॥ रयिश्च । मे रायश्च मे पुष्टञ्च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे पूर्णञ्च मे पूर्णतरञ्च मे कुयवञ्च मेक्षितञ्च मेन्नञ्च मे क्षुच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १० ॥ वित्तञ्च । मे वेद्यञ्च मे भूतञ्च मे भविष्यच्च मे सुगञ्च मे सुपथ्यञ्च म ऽ ऋद्धञ्च म ऽ ऋद्धिश्च मे क्लृप्तञ्च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ११ ॥ व्रीहयश्च । मे यवाश्च मे माषा-

श्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे प्रियङ्गवश्च मेणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे गोधूमाश्च मे मसूराश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १२ ॥ (न०) अश्मा च । मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यञ्च मेयश्च मे श्यामञ्च मे लोहञ्च मे सीसञ्च मे त्रपु च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १३ ॥ अग्निश्च । मऽ आपश्च मे वीरुधश्च मऽ ओषधयश्च मे कृष्टपच्याश्च मेकृष्टपच्याश्च मे ग्राम्याश्च मे पशवऽ आरण्याश्च मे वित्तञ्च मे वित्तिश्च मे भूतञ्च मे भूतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १४ ॥ वसु च । मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेर्थश्च मऽ एमश्च मऽ इत्या च मे गतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १५ ॥ (न०) अग्निश्च । मऽ इन्द्रश्च मे सोमश्च मऽ इन्द्रश्च मे सविता च मऽ

इन्द्रश्च मे सरस्वती च म ऽइन्द्रश्च मे पूषा
च मऽ इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च मऽ
इन्द्रश्च यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१६॥ मित्रश्च ।
मऽ इन्द्रश्च मे वरुणश्च मऽ इन्द्रश्च मे
धाता च मऽ इन्द्रश्च मे त्वष्टा च मऽ इन्द्र-
श्च मे मरुतश्च मऽ इन्द्रश्च मे विश्वे
च मे देवाऽ इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ १७ ॥ पृथिवी च । मऽ इन्द्रश्च मेऽन्त-
रिक्षञ्च मऽ इन्द्रश्च मे द्यौश्च मऽ इन्द्रश्च
मे समाश्च मऽ इन्द्रश्च मे नक्षत्राणि च
मऽ इन्द्रश्च मे दिशश्च मऽ इन्द्रश्च मे
यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१८॥ (न०) अꣳशुश्च ।
मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च
मऽ उपाꣳशुश्च मेऽन्तर्यामश्च मऽ ऐन्द्र-
वायवश्च मे मैत्रावरुणश्च मऽ आश्विन-
श्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे
मन्थी च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १९ ॥ आग्र-

यणश्च्च । मे व्वैश्श्वदेवश्च्च मे द्ध्रुवश्च्च मे व्वैश्श्वानरश्च्च मऽ ऐन्द्राग्ग्नश्च्च मे मह वैं-श्वदेवश्च्च मे मरुत्वतीयाश्च्च मे निष्क्केव-ल्ल्यश्च्च मे सावित्रश्च्च मे सारस्वतश्च्च मे पात्नीवतश्च्च मे हारियोजनश्च्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२०॥ स्रुचश्च्च । मे चमसाश्च्च मे व्वायव्व्यानि च मे द्द्रोणकलशश्च्च मे ग्ग्रावाणश्च्च मेधिषवणे च मे पूतभृच्च मऽ आधवनीयश्च्च मे व्वेदिश्च्च मे वर्हिश्च्च मेवभृथश्च्च मे स्वगाकारश्च्च मे यज्ञेन कल्प-न्ताम् ॥ २१ ॥ (न०) अग्ग्निश्च्च । मे घर्म्मश्च्च मे र्क्कश्च्च मे सूर्य्यश्च्च मे प्प्राणश्च्च मेश्श्वमेधश्च्च मे पृथिवी च मेदितिश्च्च मे दि-तिश्च्च मे द्यौश्च्च मे ङ्गुलयः शक्करयो दिशाश्च्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २२ ॥ व्व्रतञ्च । मऽ ऋतवश्च्च मे तपश्च्च मे संव्व-त्सरश्च्च मेहोरात्रेऽ ऊर्व्वष्ठीवे वृहद्द्रथन्तरे च

मे युज्ञेनं कल्पन्ताम् ॥ २३ ॥ (न०) एका च । मे तिस्रश्चं मे तिस्रश्चं मे पञ्चं च मे पञ्चं च मे सप्त चं मे सप्त चं मे नवं च मे नवं च मऽ एकादश च मऽ एकादश च मे त्रयोदश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे सप्तदश च मे नवंदश च मे नवंदश च मऽ एकविꣳशतिश्च मऽ एकविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे नवविꣳशतिश्च मे नवविꣳशतिश्च मऽ एकत्रिꣳशच्च मऽ एकत्रिꣳशच्च मे त्रयस्त्रिꣳशच्च मे युज्ञेनं कल्पन्ताम् ॥२४॥ (न०) चतस्रश्च । मेऽष्टौ चं मेऽष्टौ चं मे द्वादश च मे द्वादश च मे षोडश च मे षोडश च मे विꣳशतिश्चं मे विꣳशतिश्चं मे चतुर्विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मे

द्द्वात्रिंर्ठ.शच्च मे द्वात्रिंर्ठ'शच्च मे षट्त्रिंर्ठ'शच्च मे षट्त्रिंर्ठ.शच्च मे चत्वारिंर्ठ.शच्च मे चत्वारिंर्ठ.शच्च मे चतुश्चत्वारिंर्ठ.शच्च मे चतुश्चत्वारिंर्ठ.शच्च मेष्टाचत्वारिंर्ठ.शच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२५॥ (न०) त्र्यविश्च। मे त्र्युवी चं मे दित्यवाट् चं मे दित्यौही चं मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी चं मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा चं मे तुर्यवाट् चं तुर्यौही चं मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२६॥ पष्ठवाट् चं। मे पष्ठौही चं मऽ उक्षा चं मे वशा चं मऽ ऋषभश्च मे वेहच्चं मेनड्वाँश्च्चं मे धेनुश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२७॥ (न०),वाजाय स्वाहा। प्रसवाय स्वाहा पिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाहर्पतये स्वाहान्हेमुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनंशिनाय स्वाहा विनंशिनऽ आन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥

इयन्ते राण्मित्रायं यन्तासि यमनऽ ऊर्जे त्वा वृष्ट्यै त्वा प्रजानान्त्वाधिपत्याय ॥२८॥
आयुर्यज्ञेनं । कल्पताम्प्राणो यज्ञेनं कल्पताञ्चक्षुर्यज्ञेनं कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेनं कल्पताव्वाग्यज्ञेनं कल्पताम्मनो यज्ञेनं कल्पतामात्मा यज्ञेनं कल्पताम्ब्रह्मा यज्ञेनं कल्पताञ्ज्योतिर्यज्ञेनं कल्पताꣳ स्वर्यज्ञेनं कल्पताम्पृष्ठꣳ यज्ञेनं कल्पतां यज्ञो यज्ञेनं कल्पताम् ॥ स्तोमश्च यजुश्चऽ ऋक्च साम च बृहच्च रथन्तरञ्च । स्वर्देवाऽ अगन्मामृताऽ अभूम प्रजापतेः प्रजाऽ अभूम वेट् स्वाहा ॥२९॥

इति रुद्रेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

हरिः ॐ ऋचं वाचम्प्रपद्ये मनो यजुः प्रपद्ये साम प्राणम्प्रपद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्रपद्ये ॥ वागोजः सहौजो मयि प्राणापानौ ॥ १ ॥ यन्मे छिद्रञ्चक्षुषो हृदयस्य मनसो वातितृण्णम्बृहस्पतिर्मे तद्दधातु ॥ शन्नो

भवन्तु भुवनस्य यस्पतिः ॥ २ ॥ भूर्भुवः
स्वः । तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य
धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ३ ॥
कया नश्चित्रऽ आ भुवदूती सदा वृधः सखा ।
कया शचिष्ठया वृता ॥ ४ ॥ कस्त्वा ।
सत्यो मदानाम्मंहिष्ठो मत्सदन्धसः ॥
दृढा चिदारुजे वसु ॥ ५ ॥ अभी षु णः ।
सखीनामविता जरितॄणाम् ॥ शतम्भवास्यू-
तिभिः ॥ ६ ॥ कया त्वन्नऽ ऊत्याभि प्रम-
न्दसे वृषन् ॥ कया स्तोतृभ्यऽ आ भर ॥७॥
इन्द्रो विश्वस्य राजति॥ शन्नोऽ अस्तु द्विपदे
शञ्चतुष्पदे ॥ ८ ॥ शन्नो मित्रः शं वरुणः
शन्नो भवत्वर्यमा ॥ शन्नऽ इन्द्रो बृहस्पतिः
शन्नो विष्णुरुरुक्रमः ॥ ९ ॥ शन्नो वातः
पवताᳬं शन्नस्तपतु सूर्यः ॥ शन्नः कनिक्र-
दद्देवः पर्जन्योऽ अभि वर्षतु ॥१०॥ अहानि
शम्भवन्तु नः शᳬं रात्रीः प्रति धीयताम् ॥

शन्नंऽ इन्द्राग्नी भंवतामवौभिः शन्नऽ इन्द्रा-
वरुणा रातहंव्या ॥ शन्नंऽ इन्द्रापूषणा व्वाजं-
सातौ शमिन्द्रासोमा सुवितार्य शंय्योः ॥११॥
शन्नो देवीरभिष्टयऽ आपो भवन्तु पीतयें ॥
शंय्योरभि स्रंवन्तु नः ॥१२॥ स्योना पृथिवि । नो
भवानृक्षरा निवेशनी ॥ यच्छा नः शर्म्म सप्रथाः
॥१३॥ आपो हि । ष्ठा मयोभुवस्ता नंऽ ऊर्ज्जे
दंधातन ॥ महे रणाय चक्षसे ॥ १४ ॥ यो वंः
शिवतमो रसस्तस्यं भाजयतेह नंः ॥ उशतीरिव
मातरंः ॥ १५ ॥ तस्माऽ अरंङ्गमाम वो
यस्य क्षयाय जिन्वंथ ॥ आपो जनयंथा च
नः ॥ १६ ॥ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षः शान्तिः
पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः ॥
व्वनस्पतयः शान्तिर्व्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्म
शान्तिः सर्व्वः शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः
सा मा शान्तिरेधि ॥ १७ ॥ दृते दृःह मा
मित्रस्यं मा चक्षुषा सर्व्वाणि भूतानि

समी'क्षन्ताम् ॥ मित्रस्या॒हञ्चक्षु॑षा सर्व्वा॑णि भूतानि॒ समी'क्षे ॥ मित्रस्य॒ चक्षु॑षा समी'क्षामहे ॥ १८ ॥ दृते॒ दृꣳह॑ मा ॥ ज्योक्क्ते॑ स॒न्दृशि॑ जीव्यास॒ञ्ज्योक्क्ते॑ स॒न्दृशि॑ जीव्यासम् ॥ १९ ॥ नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिषे॒ नम॑स्तेऽ अस्त्व॒र्चिषे॑ ॥ अ॒न्याँस्ते॑ऽ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॑ः पाव॒कोऽ अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व ॥ २० ॥ नम॑स्तेऽ अस्तु वि॒द्युते॒ नम॑स्ते स्तनयि॒त्नवे॑ ॥ नम॑स्ते भगवन्नस्तु॒ यत॑ः स्व॒ः स॒मीह॑से ॥ २१ ॥ यतो॑ यत॑ः स॒मीह॑से॒ ततो॑ नो॒ऽ अभ॑यङ्कुरु ॥ शन्न॑ः कुरु प्र॒जाभ्यो॒ऽभ॑यन्नः प॒शुभ्य॑ः ॥ २२ ॥ सु॒मि॒त्रि॒या न॒ऽ आप॒ऽ ओष॑धयः सन्तु दु॒र्म्मित्रि॒यास्तस्मै॑ सन्तु॒ यो॒ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यञ्च॑ व॒यं द्वि॒ष्मः ॥ २३ ॥ तच्चक्षु॑र्दे॒वहि॑तम्पु॒रस्ता॑च्छु॒क्रमु॒च्चर॑त् ॥ पश्ये॑म श॒रद॑ः श॒तञ्जीवे॑म श॒रद॑ः श॒तꣳ शृणु॑याम श॒रद॑ः श॒तं प्रब्र॑वाम श॒रद॑ः श॒तमदी॑नाः

स्याम शरदः शतम्भूयश्च शरदः शतात् ॥२४॥

॥ इति रुद्रे शान्त्यध्यायः ॥

अथ रुद्रे स्वस्तिप्रार्थनामन्त्राध्यायः ॥

हरिः ॐ ॥ स्वस्ति नऽ इन्द्रो व्वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा व्विश्ववेदाः ॥ स्वस्ति नस्तार्क्ष्योऽ अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ १ ॥ ॐ पयः पृथिव्व्याम्पयऽ ओषधीषु पयो दिव्व्यन्तरिक्षे पयो धाः । पयस्वतीः प्प्रदिशः सन्तु मह्यम् ॥ २ ॥ ॐ व्विष्ष्णो रराटमसि व्विष्ष्णोः श्नप्त्रे स्त्थो व्विष्ष्णोः स्यूरसि व्विष्ष्णोर्ध्रुवोसि ॥ व्वैष्ष्णवमसि व्विष्ष्णवे त्वा ॥ ३ ॥ ॐ अग्निर्देवता व्वातो देवता सूर्य्यो देवता चन्द्रमा देवता व्वसवो देवता रुद्द्रा देवता दित्या देवता मरुतो देवता व्विश्वेदेवा देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता व्वरुणो देवता ॥ ४ ॥ ॐ सद्योजातं प्र पद्यामि

सद्यो जाताय वै नमो नमः ॥ भवे भवे नातिभवे भवस्व मां भवोद्भवाय नमः ॥ ५ ॥ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः ॥ ६ ॥ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः ॥ सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्तेऽअस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ ७ ॥ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि ॥ तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ ८ ॥ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानाम् ॥ ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् ॥ ९ ॥ ॐ शिवो नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्तेऽअस्तु मा मा हिंसीः ॥ निवर्त्तयाम्यायुषेऽन्नाद्याय प्रजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय ॥ १० ॥ ॐ विश्वानि देव सवि-

तद्दुरितानि परासुव ॥ यद् भद्रन्तन्न ऽआसुव
॥ ११ ॥ ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षᳬं शान्तिः
पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः ॥
वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्म-
शान्तिः सर्वᳬं शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः
सा मा शान्तिरेधि ॥१२॥ ॐ सर्वेषां वा एष
वेदानाᳬं रसो यत्साम सर्वेषामेवैनमेतद्वेदानाᳬं
रसेनाभिषिञ्चति ॥ १३ ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः
सुशान्तिर्भवतु सर्वारिष्टशान्तिर्भवतु ॥ अनेन
कृतेन रुद्राभिषेककर्मणा श्रीभवानीशङ्करमहारुद्रः
प्रीयतां न मम ॥ ॐ सदाशिवार्पणमस्तु ॥

इति स्वस्तिप्रार्थनामन्त्राध्यायः ॥

रुद्री-प्रकाश

८ अध्याय १७६ मन्त्र

शान्ति अध्याय २४ मन्त्र

स्वस्ति प्रार्थना अध्याय १३ मन्त्र

प्रथम अध्याय में—भाव कर्म मन की प्रशंसा १० मन्त्रों से है।

द्वितीय अध्याय में—मन चित्त कर्म के सम्बन्ध से १६ कला पुरुष और ६ सम्बन्ध इन २२ मन्त्रों से पुरुष की प्रशंसा है।

तृतीय अध्याय में—इन्द्रदेव के बल की प्रशंसा है। सोमवर्ण से अन्नलोक भेद है। भोग कर्म और त्यागकर्म सोमवर्ण में होता है। सब अर्थरूप सोम का है। इन्द्रियबल इन्द्र से लेकर कर्म की समाप्ति १७ मन्त्रों से बृहस्पति ज्ञान में हैं।

चतुर्थ अध्याय में—सूर्य प्राण की प्रशंसा है। सूर्य काल और प्राण काल से १७ मन्त्रों से शरीर का आदि अन्त होता है।

पञ्चम अध्याय में—शरीर में १० इन्द्रिय १ मन एकादशाकी रुद्र संज्ञा है। ६ सम्बन्ध से ११ गुना ६६ मन्त्रों से रुद्र कर्म की प्रशंसा है।

छठें अध्याय में—सोम सम्बन्ध से सूर्य वायु और अग्निरूप त्रिनेत्र रुद्र की प्रशंसा ८ मंत्रों से है।

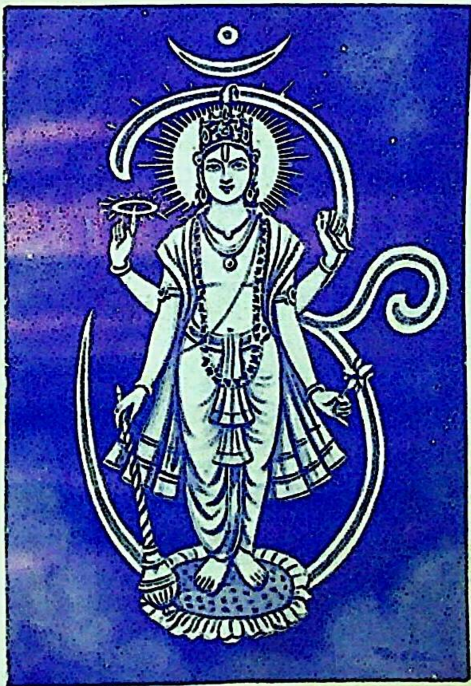
सप्तम अध्याय में—७ मंत्रों से कर्म फल का सम्बन्ध है।

अष्टम अध्याय में—"मे" (मेरी) की प्रशंसा है। ५ तत्वों से मैं हूँ और सांख्यमत से २४ तत्वों अथवा न्यायमतसे गुणों के द्वारा मैं सर्वस्व रूप हूँ। इन २९ मंत्रों से पुरुष जीव की प्रशंसा होती है।

शान्त्यध्याय में—शन्तिपाठ २४ मन्त्रों से है।

स्वस्तिप्रार्थ नामकाध्याय में—१३ मंत्रों से स्वस्ति (कल्याण) है।

मंगलाचरण

तं वेदपुरुषं नौमि लोकाः स्युर्यदनुग्रहात् ।
अध्यस्तं च जगत्तस्मिन् शोधयन्ति मनीषिणः ॥

ॐ

श्रीपरमात्मने नमः

अथ श्रीविष्णुसहस्रनामस्तोत्रम्

यस्य स्मरणमात्रेण जन्मसंसारबन्धनात् ।
विमुच्यते नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥
नमः समस्तभूतानामादिभूताय भूभृते ।
अनेकरूपरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥

वैशम्पायन उवाच

श्रुत्वा धर्मानशेषेण पावनानि च सर्वशः ।
युधिष्ठिरः शान्तनवं पुनरेवाभ्यभाषत ॥१॥

युधिष्ठिर उवाच

किमेकं दैवतं लोके किं वाप्येकं परायणम् ।
स्तुवन्तः कं कमर्चन्तः प्राप्नुयुर्मानवाः शुभम् ॥२॥
को धर्मः सर्वधर्माणां भवतः परमो मतः ।
किं जपन्मुच्यते जन्तुर्जन्मसंसारबन्धनात् ॥३॥

भीष्म उवाच

जगत्प्रभुं देवदेवमनन्तं पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन्नामसहस्रेण पुरुषः सततोत्थितः ॥४॥
तमेव चार्चयन्नित्यं भक्त्या पुरुषमव्ययम् ।
ध्यायन्स्तुवन्नमस्यंश्च यजमानस्तमेव च ॥५॥
अनादिनिधनं विष्णुं सर्वलोकमहेश्वरम् ।
लोकाध्यक्षं स्तुवन्नित्यं सर्वदुःखातिगो भवेत् ॥६॥
ब्रह्मण्यं सर्वधर्मज्ञं लोकानां कीर्तिवर्धनम् ।
लोकनाथं महद्भूतं सर्वभूतभवोद्भवम् ॥७॥
एष मे सर्वधर्माणां धर्मोऽधिकतमो मतः ।
यद्भक्त्या पुण्डरीकाक्षं स्तवैरर्चेन्नरः सदा ॥८॥
परमं यो महत्तेजः परमं यो महत्तपः ।
परमं यो महद्ब्रह्म परमं यः परायणम् ॥९॥
पवित्राणां पवित्रं यो मङ्गलानां च मङ्गलम् ।
दैवतं देवतानां च भूतानां योऽव्ययः पिता ॥१०॥
यतः सर्वाणि भूतानि भवन्त्यादियुगागमे ।
यस्मिंश्च प्रलयं यान्ति पुनरेव युगक्षये ॥११॥
तस्य लोकप्रधानस्य जगन्नाथस्य भूपते ।
विष्णोर्नामसहस्रं मे शृणु पापभयापहम् ॥१२॥

यानि नामानि गौणानि विख्यातानि महात्मनः ।
ऋषिभिः परिगीतानि तानि वक्ष्यामि भूतये ॥१३॥
ॐ विश्वं विष्णुर्वषट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः ।
भूतकृद्भूतभृद्भावो भूतात्मा भूतभावनः ॥१४॥
पूतात्मा परमात्मा च मुक्तानां परमा गतिः ।
अव्ययः पुरुषः साक्षी क्षेत्रज्ञोऽक्षर एव च ॥१५॥
योगो योगविदां नेता प्रधानपुरुषेश्वरः ।
नारसिंहवपुः श्रीमान्केशवः पुरुषोत्तमः ॥१६॥
सर्वः शर्वः शिवः स्थाणुर्भूतादिर्निधिरव्ययः ।
सम्भवो भावनो भर्ता प्रभवः प्रभुरीश्वरः ॥१७॥
स्वयम्भूः शम्भुरादित्यः पुष्कराक्षो महास्वनः ।
अनादिनिधनो धाता विधाता धातुरुत्तमः ॥१८॥
अप्रमेयो हृषीकेशः पद्मनाभोऽमरप्रभुः ।
विश्वकर्मा मनुस्त्वष्टा स्थविष्ठः स्थविरो ध्रुवः ॥१९॥
अग्राह्यः शाश्वतः कृष्णो लोहिताक्षः प्रतर्दनः ।
प्रभूतस्त्रिककुब्धाम पवित्रं मङ्गलं परम् ॥२०॥
ईशानः प्राणदः प्राणो ज्येष्ठः श्रेष्ठः प्रजापतिः ।
हिरण्यगर्भो भूगर्भो माधवो मधुसूदनः ॥२१॥
ईश्वरो विक्रमी धन्वी मेधावी विक्रमः क्रमः ।
अनुत्तमो दुराधर्षः कृतज्ञः कृतिरात्मवान् ॥२२॥

सुरेशः शरणं शर्म विश्वरेताः प्रजाभवः ।
अहः संवत्सरो व्यालः प्रत्ययः सर्वदर्शनः ॥२३॥
अजः सर्वेश्वरः सिद्धः सिद्धिः सर्वादिरच्युतः ।
वृषाकपिरमेयात्मा सर्वयोगविनिःसृतः ॥२४॥
वसुर्वसुमनाः सत्यः समात्मा संमितः समः ।
अमोघः पुण्डरीकाक्षो वृषकर्मा वृषाकृतिः ॥२५॥
रुद्रो बहुशिरा बभ्रुर्विश्वयोनिः शुचिश्रवाः ।
अमृतः शाश्वतः स्थाणुर्वरारोहो महातपाः ॥२६॥
सर्वगः सर्वविद्भानुर्विष्वक्सेनो जनार्दनः ।
वेदो वेदविदव्यङ्गो वेदाङ्गो वेदवित्कविः ॥२७॥
लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो धर्माध्यक्षः कृताकृतः ।
चतुरात्मा चतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः ॥२८॥
भ्राजिष्णुर्भोजनं भोक्ता सहिष्णुर्जगदादिजः ।
अनघो विजयो जेता विश्वयोनिः पुनर्वसुः ॥२९॥
उपेन्द्रो वामनः प्रांशुरमोघः शुचिरूर्जितः ।
अतीन्द्रः संग्रहः सर्गो धृतात्मा नियमो यमः ॥३०॥
वेद्यो वैद्यः सदायोगी वीरहा माधवो मधुः ।
अतीन्द्रियो महामायो महोत्साहो महाबलः ॥३१॥
महाबुद्धिर्महावीर्यो महाशक्तिर्महाद्युतिः ।
अनिर्देश्यवपुः श्रीमानमेयात्मा महाद्रिधृक् ॥३२॥

महेष्वासो महीभर्ता श्रीनिवासः सतां गतिः ।
अनिरुद्धः सुरानन्दो गोविन्दो गोविदांपतिः ॥३३॥
मरीचिर्दमनो हंसः सुपर्णो भुजगोत्तमः ।
हिरण्यनाभः सुतपाः पद्मनाभः प्रजापतिः ॥३४॥
अमृत्युः सर्वदृक्सिंहः संधाता सन्धिमान्स्थिरः ।
अजो दुर्मर्षणः शास्ता विश्रुतात्मा सुरारिहा ॥३५॥
गुरुर्गुरुतमो धाम सत्यः सत्यपराक्रमः ।
निमिषोऽनिमिषः स्रग्वी वाचस्पतिरुदारधीः ॥३६॥
अग्रणीर्ग्रामणीः श्रीमान्न्यायो नेता समीरणः ।
सहस्रमूर्धा विश्वात्मा सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥३७॥
आवर्तनो निवृत्तात्मा संवृतः संप्रमर्दनः ।
अहः संवर्तको वह्निरनिलो धरणीधरः ॥३८॥
सुप्रसादः प्रसन्नात्मा विश्वधृग्विश्वभुग्विभुः ।
सत्कर्ता सत्कृतः साधुर्जह्नुर्नारायणो नरः ॥३९॥
असंख्येयोऽप्रमेयात्मा विशिष्टः शिष्टकृच्छुचिः ।
सिद्धार्थः सिद्धसंकल्पः सिद्धिदः सिद्धिसाधनः ॥४०॥
वृषाही वृषभो विष्णुर्वृषपर्वा वृषोदरः ।
वर्धनो वर्धमानश्च विविक्तः श्रुतिसागरः ॥४१॥
सुभुजो दुर्धरो वाग्मी महेन्द्रो वसुदो वसुः ।
नैकरूपो बृहद्रूपः शिपिविष्टः प्रकाशनः ॥४२॥

ओजस्तेजोद्युतिधरः प्रकाशात्मा प्रतापनः ।
ऋद्धः स्पष्टाक्षरो मन्त्रश्चन्द्रांशुर्भास्करद्युतिः ॥४३॥
अमृतांशूद्भवो भानुः शशबिन्दुः सुरेश्वरः ।
औषधं जगतः सेतुः सत्यधर्मपराक्रमः ॥४४॥
भूतभव्यभवन्नाथः पवनः पावनोऽनलः ।
कामहा कामकृत्कान्तः कामः कामप्रदः प्रभुः ॥४५॥
युगादिकृद्युगावर्तो नैकमायो महाशनः ।
अदृश्योऽव्यक्तरूपश्च सहस्रजिदनन्तजित् ॥४६॥
इष्टो विशिष्टः शिष्टेष्टः शिखण्डी नहुषो वृषः ।
क्रोधहा क्रोधकृत्कर्ता विश्वबाहुर्महीधरः ॥४७॥
अच्युतः प्रथितः प्राणः प्राणदो वासवानुजः ।
अपां निधिरधिष्ठानमप्रमत्तः प्रतिष्ठितः ॥४८॥
स्कन्दः स्कन्दधरो धुर्यो वरदो वायुवाहनः ।
वासुदेवो बृहद्भानुरादिदेवः पुरन्दरः ॥४९॥
अशोकस्तारणस्तारः शूरः शौरिर्जनेश्वरः ।
अनुकूलः शतावर्तः पद्मी पद्मनिभेक्षणः ॥५०॥
पद्मनाभोऽरविन्दाक्षः पद्मगर्भः शरीरभृत् ।
महर्द्धिर्ऋद्धो वृद्धात्मा महाक्षो गरुडध्वजः ॥५१॥
अतुलः शरभो भीमः समयज्ञो हविर्हरिः ।
सर्वलक्षणलक्षण्यो लक्ष्मीवान्समितिञ्जयः ॥५२॥

विस्तरो रोहितो मार्गो हेतुर्दामोदरः सहः ।
महीधरो महाभागो वेगवानमिताशनः ॥५३॥
उद्भवः क्षोभणो देवः श्रीगर्भः परमेश्वरः ।
करणं कारणं कर्ता विकर्ता गहनो गुहः ॥५४॥
व्यवसायो व्यवस्थानः संस्थानः स्थानदो ध्रुवः ।
परर्द्धिः परमः स्पष्टस्तुष्टः पुष्टः शुभेक्षणः ॥५५॥
रामो विरामो विरजो मार्गो नेयो नयोऽनयः ।
वीरः शक्तिमतां श्रेष्ठो धर्मो धर्मविदुत्तमः ॥५६॥
वैकुण्ठः पुरुषः प्राणः प्राणदः प्रणवः पृथुः ।
हिरण्यगर्भः शत्रुघ्नो व्याप्तो वायुरधोक्षजः ॥५७॥
ऋतुः सुदर्शनः कालः परमेष्ठी परिग्रहः ।
उग्रः संवत्सरो दक्षो विश्रामो विश्वदक्षिणः ॥५८॥
विस्तारः स्थावरः स्थाणुः प्रमाणं बीजमव्ययम् ।
अर्थोऽनर्थो महाकोशो महाभोगो महाधनः ॥५९॥
अनिर्विण्णः स्थविष्ठोऽभूर्धर्मयूपो महामखः ।
नक्षत्रनेमिर्नक्षत्री क्षमः क्षामः समीहनः ॥६०॥
यज्ञ इज्यो महेज्यश्च क्रतुः सत्रं सतां गतिः ।
सर्वदर्शी विमुक्तात्मा सर्वज्ञो ज्ञानमुत्तमम् ॥६१॥
सुव्रतः सुमुखः सूक्ष्मः सुघोषः सुखदः सुहृत् ।
मनोहरो जितक्रोधो वीरबाहुर्विदारणः ॥६२॥

स्थापनः स्ववशो व्यापी नैकात्मा नैककर्मकृत् ।
वत्सरो वत्सलो वत्सी रत्नगर्भो धनेश्वरः ॥६३॥
धर्मगुब्धर्मकृद्धर्मी सदसत्क्षरमक्षरम् ।
अविज्ञाता सहस्रांशुर्विधाता कृतलक्षणः ॥६४॥
गभस्तिनेमिः सत्त्वस्थः सिंहो भूतमहेश्वरः ।
आदिदेवो महादेवो देवेशो देवभृद्गुरुः ॥६५॥
उत्तरो गोपतिर्गोप्ता ज्ञानगम्यः पुरातनः ।
शरीरभूतभृद्भोक्ता कपीन्द्रो भूरिदक्षिणः ॥६६॥
सोमपोऽमृतपः सोमः पुरुजित्पुरुसत्तमः ।
विनयो जयः सत्यसन्धो दाशार्हः सात्वतां पतिः ॥६७॥
जीवो विनयिता साक्षी मुकुन्दोऽमितविक्रमः ।
अम्भोनिधिरनन्तात्मा महोदधिशयोऽन्तकः ॥६८॥
अजो महार्हः स्वाभाव्यो जितामित्रः प्रमोदनः ।
आनन्दो नन्दनो नन्दः सत्यधर्मा त्रिविक्रमः ॥६९॥
महर्षिः कपिलाचार्यः कृतज्ञो मेदिनीपतिः ।
त्रिपदस्त्रिदशाध्यक्षो महाशृङ्गः कृतान्तकृत् ॥७०॥
महावराहो गोविन्दः सुषेणः कनकाङ्गदी ।
गुह्यो गभीरो गहनो गुप्तश्चक्रगदाधरः ॥७१॥
वेधाः स्वाङ्गोऽजितः कृष्णो दृढः संकर्षणोऽच्युतः ।
वरुणो वारुणो वृक्षः पुष्कराक्षो महामनाः ॥७२॥

भगवान्भगहानन्दी वनमाली हलायुधः ।
आदित्यो ज्योतिरादित्यः सहिष्णुर्गतिसत्तमः ॥७३॥
सुधन्वा खण्डपरशुर्दारुणो द्रविणप्रदः ।
दिविस्पृक्सर्वदृग्व्यासो वाचस्पतिरयोनिजः ॥७४॥
त्रिसामा सामगः साम निर्वाणं भेषजं भिषक् ।
सन्यासकृच्छमः शान्तो निष्ठा शान्तिः परायणः ॥७५॥
शुभाङ्गः शान्तिदः स्रष्टा कुमुदः कुवलेशयः ।
गोहितो गोपतिर्गोप्ता वृषभाक्षो वृषप्रियः ॥७६॥
अनिवर्ती निवृत्तात्मा संक्षेप्ता क्षेमकृच्छिवः ।
श्रीवत्सवक्षाः श्रीवासः श्रीपतिः श्रीमतां वरः ॥७७॥
श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीनिधिः श्रीविभावनः ।
श्रीधरः श्रीकरः श्रेयः श्रीमाँल्लोकत्रयाश्रयः ॥७८॥
स्वक्षः स्वङ्गः शतानन्दो नन्दिर्ज्योतिर्गणेश्वरः ।
विजितात्मा विधेयात्मा सत्कीर्तिश्छिन्नसंशयः ॥७९॥
उदीर्णः सर्वतश्चक्षुरनीशः शाश्वतः स्थिरः ।
भूशयो भूषणो भूतिर्विशोकः शोकनाशनः ॥८०॥
अर्चिष्मानर्चितः कुम्भो विशुद्धात्मा विशोधनः ।
अनिरुद्धोऽप्रतिरथः प्रद्युम्नोऽमितविक्रमः ॥८१॥
कालनेमिनिहा वीरः शौरिः शूरजनेश्वरः ।
त्रिलोकात्मा त्रिलोकेशः केशवः केशिहा हरिः ॥८२॥

कामदेवः कामपालः कामी कान्तः कृतागमः ।
अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वीरोऽनन्तो धनंजयः ॥८३॥
ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्ब्रह्मा ब्रह्म ब्रह्मविवर्धनः ।
ब्रह्मविद्ब्राह्मणो ब्रह्मी ब्रह्मज्ञो ब्राह्मणप्रियः ॥८४॥
महाक्रमो महाकर्मा महातेजा महोरगः ।
महाक्रतुर्महायज्वा महायज्ञो महाहविः ॥८५॥
स्तव्यः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोता रणप्रियः ।
पूर्णः पूरयिता पुण्यः पुण्यकीर्तिरनामयः ॥८६॥
मनोजवस्तीर्थकरो वसुरेता वसुप्रदः ।
वसुप्रदो वासुदेवो वसुर्वसुमना हविः ॥८७॥
सद्गतिः सत्कृतिः सत्ता सद्भूतिः सत्परायणः ।
शूरसेनो यदुश्रेष्ठः सन्निवासः सुयामुनः ॥८८॥
भूतावासो वासुदेवः सर्वासुनिलयोऽनलः ।
दर्पहा दर्पदो दृप्तो दुर्धरोऽथापराजितः ॥८९॥
विश्वमूर्तिर्महामूर्तिर्दीप्तमूर्तिरमूर्तिमान् ।
अनेकमूर्तिरव्यक्तः शतमूर्तिः शताननः ॥९०॥
एको नैकः सवः कः किं यत्तत्पदमनुत्तमम् ।
लोकबन्धुर्लोकनाथो माधवो भक्तवत्सलः ॥९१॥
सुवर्णवर्णो हेमाङ्गो वराङ्गश्चन्दनाङ्गदी ।
वीरहा विषमः शून्यो घृताशीरचलश्चलः ॥९२॥

अमानी मानदो मान्यो लोकस्वामी त्रिलोकधृक्।
सुमेधा मेधजो धन्यः सत्यमेधा धराधरः ॥९३॥
तेजोवृषो द्युतिधरः सर्वशस्त्रभृतां वरः।
प्रग्रहो निग्रहो व्यग्रो नैकशृङ्गो गदाग्रजः ॥९४॥
चतुर्मूर्तिश्चतुर्बाहुश्चतुर्व्यूहश्चतुर्गतिः ।
चतुरात्मा चतुर्भावश्चतुर्वेदविदेकपात् ॥९५॥
समावर्तोऽनिवृत्तात्मा दुर्जयो दुरतिक्रमः।
दुर्लभो दुर्गमो दुर्गो दुरावासो दुरारिहा ॥९६॥
शुभाङ्गो लोकसारङ्गः सुतन्तुस्तन्तुवर्धनः।
इन्द्रकर्मा महाकर्मा कृतकर्मा कृतागमः ॥९७॥
उद्भवः सुन्दरः सुन्दो रत्ननाभः सुलोचनः।
अर्को वाजसनः शृङ्गी जयन्तः सर्वविज्जयी ॥९८॥
सुवर्णबिन्दुरक्षोभ्यः सर्ववागीश्वरेश्वरः।
महाह्रदो महागर्तो महाभूतो महानिधिः ॥९९॥
कुमुदः कुन्दरः कुन्दः पर्जन्यः पावनोऽनिलः।
अमृतांशोऽमृतवपुः सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ॥१००॥
सुलभः सुव्रतः सिद्धः शत्रुजिच्छत्रुतापनः।
न्यग्रोधोदुम्बरोऽश्वत्थश्चाणूरान्ध्रनिषूदनः ॥१०१॥
सहस्रार्चिः सप्तजिह्वः सप्तैधा सप्तवाहनः।
अमूर्तिरनघोऽचिन्त्यो भयकृद्भयनाशनः ॥१०२॥

अणुर्बृहत्कृशः स्थूलो गुणभृन्निर्गुणो महान् ।
अधृतः स्वधृतः स्वास्यः प्राग्वंशो वंशवर्धनः ॥१०३॥
भारभृत्कथितो योगी योगीशः सर्वकामदः ।
आश्रमः श्रमणः क्षामः सुपर्णो वायुवाहनः ॥१०४॥
धनुर्धरो धनुर्वेदो दण्डो दमयिता दमः ।
अपराजितः सर्वसहो नियन्ता नियमो यमः ॥१०५॥
सत्त्ववान्सात्त्विकः सत्यः सत्यधर्मपरायणः ।
अभिप्रायः प्रियार्होऽर्हः प्रियकृत्प्रीतिवर्धनः ॥१०६॥
विहायसगतिर्ज्योतिः सुरुचिर्हुतभुग्विभुः ।
रविर्विरोचनः सूर्यः सविता रविलोचनः । १०७॥
अनन्तो हुतभुग्भोक्ता सुखदो नैकजोऽग्रजः ।
अनिर्विण्णः सदामर्षी लोकाधिष्ठानमद्भुतः ॥१०८॥
सनात्सनातनतमः कपिलः कपिरव्ययः ।
स्वस्तिदः स्वस्तिकृत्स्वस्ति स्वस्तिभुक्स्वस्तिदक्षिणः॥१०९॥
अरौद्रः कुण्डली चक्री विक्रम्यूर्जितशासनः ।
शब्दातिगः शब्दसहः शिशिरः शर्वरीकरः ।११०॥
अक्रूरः पेशलो दक्षो दक्षिणः क्षमिणां वरः ।
विद्वत्तमो वीतभयः पुण्यश्रवणकीर्तनः ।१११॥
उत्तारणो दुष्कृतिहा पुण्यो दुःस्वप्ननाशनः ।
वीरहा रक्षणः सन्तो जीवनः पर्यवस्थितः ॥११२॥

अनन्तरूपोऽनन्तश्रीर्जितमन्युर्भयापहः ।
चतुरस्रो गभीरात्मा विदिशो व्यादिशो दिशः ॥११३॥

अनादिर्भूर्भुवो लक्ष्मीः सुवीरो रुचिराङ्गदः ।
जननो जनजन्मादिर्भीमो भीमपराक्रमः ॥११४॥

आधारनिलयो धाता पुष्पहासः प्रजागरः ।
ऊर्ध्वगः सत्पथाचारः प्राणदः प्रणवः पणः ॥११५॥

प्रमाणं प्राणनिलयः प्राणभृत्प्राणजीवनः ।
तत्त्वं तत्त्वविदेकात्मा जन्ममृत्युजरातिगः ॥११६॥

भूर्भुवः स्वस्तरुस्तारः सविता प्रपितामहः ।
यज्ञो यज्ञपतिर्यज्वा यज्ञाङ्गो यज्ञवाहनः ॥११७॥

यज्ञभृद्यज्ञकृद्यज्ञी यज्ञभुग्यज्ञसाधनः ।
यज्ञान्तकृद्यज्ञगुह्यमन्नमन्नाद एव च ॥११८॥

आत्मयोनिः स्वयंजातो वैखानः सामगायनः ।
देवकीनन्दनः स्रष्टा क्षितीशः पापनाशनः ॥११९॥

शङ्खभृन्नन्दकी चक्री शार्ङ्गधन्वा गदाधरः ।
रथाङ्गपाणिरक्षोभ्यः सर्वप्रहरणायुधः ॥१२०॥

॥ सर्वप्रहरणायुध ॐ नम इति ॥

इतीदं कीर्तनीयस्य केशवस्य महात्मनः ।
नाम्नां सहस्रं दिव्यानामशेषेण प्रकीर्तितम् ॥१२१॥

य इदं शृणुयान्नित्यं यश्चापि परिकीर्तयेत् ।
नाशुभं प्राप्नुयात्किंचित्सोऽमुत्रेह च मानवः ॥१२२॥
वेदान्तगो ब्राह्मणः स्यात्क्षत्रियो विजयी भवेत् ।
वैश्यो धनसमृद्धः स्याच्छूद्रः सुखमवाप्नुयात् ॥१२३॥
धर्मार्थी प्राप्नुयाद्धर्ममर्थार्थी चार्थमाप्नुयात् ।
कामानवाप्नुयात्कामी प्रजार्थी प्राप्नुयात्प्रजाम् ॥१२४॥
भक्तिमान्यः सदोत्थाय शुचिस्तद्गतमानसः ।
सहस्रं वासुदेवस्य नाम्नामेतत्प्रकीर्तयेत् ॥१२५॥
यशः प्राप्नोति विपुलं ज्ञातिप्राधान्यमेव च ।
अचलां श्रियमाप्नोति श्रेयः प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥१२६॥
न भयं क्वचिदाप्नोति वीर्यं तेजश्च विन्दति ।
भवत्यरोगो द्युतिमान्बलरूपगुणान्वितः ॥१२७॥
रोगार्तो मुच्यते रोगाद्बद्धो मुच्येत बन्धनात् ।
भयान्मुच्येत भीतस्तु मुच्येतापन्न आपदः ॥१२८॥
दुर्गाण्यतितरत्याशु पुरुषः पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन्नामसहस्रेण नित्यं भक्तिसमन्वितः ॥१२९॥
वासुदेवाश्रयो मर्त्यो वासुदेवपरायणः ।
सर्वपापविशुद्धात्मा याति ब्रह्म सनातनम् ॥१३०॥
न वासुदेवभक्तानामशुभं विद्यते क्वचित्
जन्ममृत्युजराव्याधिभयं नैवोपजायते ॥१३१॥

इमं स्तवमधीयानः श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ।
युज्येतात्मसुखक्षान्तिश्रीधृतिस्मृतिकीर्तिभिः ॥१३२॥
न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाशुभा मतिः ।
भवन्ति कृतपुण्यानां भक्तानां पुरुषोत्तमे ॥१३३॥
द्यौः सचन्द्रार्कनक्षत्रा खं दिशो भूर्महोदधिः ।
वासुदेवस्य वीर्येण विधृतानि महात्मनः ॥१३४॥
ससुरासुरगन्धर्वं सयक्षोरगराक्षसम् ।
जगद्वशे वर्ततेदं कृष्णस्य सचराचरम् ॥१३५॥
इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः सत्वं तेजो बलं धृतिः ।
वासुदेवात्मकान्याहुः क्षेत्रं क्षेत्रज्ञ एव च ॥१३६॥
सर्वागमानामाचारः प्रथमं परिकल्पते ।
आचारप्रभवो धर्मो धर्मस्य प्रभुरच्युतः ॥१३७॥
ऋषयः पितरो देवा महाभूतानि धातवः ।
जङ्गमाजङ्गमं चेदं जगन्नारायणोद्भवम् ॥१३८॥
योगो ज्ञानं तथा सांख्यं विद्याः शिल्पादि कर्म च ।
वेदाः शास्त्राणि विज्ञानमेतत्सर्वं जनार्दनात् ॥१३९॥
एको विष्णुर्महद्भूतं पृथग्भूतान्यनेकशः ।
त्रींल्लोकान्व्याप्य भूतात्मा भुंक्ते विश्वभुगव्ययः ॥१४०॥
इमं स्तवं भगवतो विष्णोर्व्यासेन कीर्तितम् ।
पठेद्य इच्छेत्पुरुषः श्रेयः प्राप्तुं सुखानि च ॥१४१॥

विश्वेश्वरमजं देवं जगतः प्रभवाप्ययम् ।
भजन्ति ये पुष्कराक्षं न ते यान्ति पराभवम् ॥१४२॥

ॐ तत्सदिति श्रीमहाभारते शतसाहस्र्यां वैयासिक्यामानुशासनिके पर्वणि भीष्मयुधिष्ठिरसंवादे श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रम् ॥

हरिः ॐ तत्सत् हरिः ॐ तत्सत् हरिः ॐ तत्सत्

काशी
वैशाख वदी १५ सम्वत् २००७
सन् १९५० ई०